

Landskap: Småland. Upptecknat av: Carl Wiking
 Härad: Uppsvidinge, m.f. Adress: Furåkra "Präksmåla.
 Socken: Högshult, m.f. Berättat av: Susanna Erlandsson.
 Uppteckningsår: 1941. Född år 1800. i Högshults socken.

Ämne: Gräb.

Historien.

Upppteckningen utgör kvar i Litteratur
 "Plas över svenske Folkkultur.

Av Sigurd Eriksson.

Vol: 1.

Sidor: 1. — 13.

Kärlek 1. Blad teckning, s. 14.

Arvid
F.

Skriv endast på denna sida!

1)
Hos oss har au äldre lagat fle-
ra sorters gröt och förekam-
mer ännu. I gammal tid var
"Rågmjölgröten" våra magallmän
till kvällvard på Bondens bord
men även på Herregårdar och präst-
gårdar i våra orter. Till rågmjöl-
gröt ville våra gamla bönder ha-
va synnerligen grött mjöl. Man
ugnstorkade rågen & mal den på
handkvarnen, som stod innan-
för dörren i bondens vardagsrum.
Gammaltida handkvarn från
Krokshult, Jälgshultsmacken se be-
rning n: 4. F. På den brukade tjänste-
flickan eller någon av husets döt-
trar mala rågmjöl och grötgrym,
men när man skulle ha "kav-

2.)

ACC. N:R. M. 7795:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

gryn," då gick åt större mängder vid
slakt, då fick "manfolken" hjälpa
te & dra kvarnen. Obs! Gryn en
maltes av rugstorkat korn.
Banden ville ha "stadiggröt." En
gammalt, småländskt folkut-
tryck så. Redier gröt ska va
så fast att en skarphadd här
kan krava på en utan att lå-
ryms fjät. Obs! Gutet gick det
att på gröten sådan, men så länge
det gick. Te & vria i mjöl nu lå
kynnia gröpträet så var kuu
inbet för tjock. Gutet fick grö-
ten vara klumpig eller vilbrämd
och lagom salt. "Gi sade banden,
de minna jag kan begära i mi hä-
ring, å att ha kokar en redier

3.)

ACC. N:R. M. 7795:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

grät åt mej! När gröten var kokad
så hällde den upp i "Grötafatet" som
var svarvat av trä; så "sattes
gröten på svalas på fastesten (fö-
stugabara av grästen.) och bredvid
fatet lades en träsked så yärdstom-
ken ville ha ett skedblad gröt, så
va då hanam väl out," hade min
mormor. - En annan rågmjöl-
gröt var den i vilken först i spa-
det kokades litet korngrön och se-
dan avrördes med mjöl lika, som
föregående. Jag tyckte risgröten
da gröt var bäst. - Ett tredje
slag av gröt var "Päanarens gröt."
Man röskalde några potatis och
rev dem i rivjern och lät det tjö-
ka revet först koka i grötspadet;

den avrördes även den med rågmjölk.
Dessa 3. olika grötsocker räknades nä-
ra nog till våra bönders aftan-
måltid i gammal tid. När grä-
ten var varm så den kunde ä-
tas, så sattes fatet på mat-
pavla och på fogs ner antingen
från "Mojölkhyllan eller Mojölk-
kammaren" ett fat mjölk, som
handskunnades. och likaledes
sattes på bordet. Därpå ett
stycke bröd och spickesill på
en träbatterik. Så plockades upp
ur bordsläden en del präske-
lar, som hade var sitt igen-
känningsmärke å skaftet. Den
modren bjöd med ett. "Maten ä
på bordet, nu på I Må." Ett av de

5.)
mindreåriga barnen läste högt
till maten d. s. k. "Matbånen" de äldre
knäpte händerna och böjde ku-
rudet och läste fyst efter. Egen
reflex: som vacker, red, samt bor-
de återupplivas i hemmen bland
unga och gamla innan den helt
dödd ut! Maten äts under fystmat
att tala vid matbordet ansågs
"ofolkat" och det kunde då hän-
da, att den talträngde fick en
hustbanden höra, "Jag och lit ma-
ten häppa munnen!" Efter grä-
ten fick den, som ville laga sig
likt till och brädd till eftermiddag
dessa hetta för en "Grötkäppa." Gröt
och mjölk äts ur gemensamma
kärle, man lag först gröt i skeden

6.)

ACC. NR. M. 7795:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och så läppa mjölk i det andra
fatet. sådant minnes jag. Till att
"doppa gröten uti gagnades även b-
nebärsmos eller b-nbärslöb. tanka-
des kraftigt kunningsvatten, då
fick man en "läckerhet". Att "soppa
gröten i sur mjölk" var antingen
ett bevis på stor snålhet eller yf-
tersta fattigdom. Efter målti-
den plöjde envar sin sked och
lade ner den i bordslådan, och
så vart d. s. k. "Inuädisken" gjord.
Här lärde äter en av smättningarna
en tackbägelbän för maten och
måltiden var avslutad. Blev det gott
till övers i fatet, så påföljande mor-
gan koka Mor opp mjölk och kände
på gröten så fick den utgöra en del

av frukostee. — Ynnan jag nu skri-
ver vidare om Gröt bör jag nämna
några gröthistorier från våra orter.
Gamligstades var sedan med "Smör-
bunn" i mitten av grötfaket, där man
samt åt färga lappa sin gröt.
Sen brunnen öppnades om H. ex. har
modern lade en smörklick i den
heta gröten när han slagit upp
den i faket. I gården Putryd, Räck-
boacken, Kalmar-län bodde för 40. år
sen en rik, men snål bonde, som
hette "Jon Jansson." Han lade åt sin
hustru Gunnar att lägga smörklicken
vid den kanten i Lerpaket där han åt.
Ly han satt, som sedvänja var, långt
hög höger vid bordet. När trängde
"Robert Nilsson" sett detta några kvällen,

8)

ACC. N:R. M. 7795:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

så passade han oförmåkt på och
vred smöret till sin platts ge-
nom att smura fatet ett halvt vär.
Setta märkte banden när dam skul-
le äta, så han fattade i fatets
kant och vred så smöret kom
till honom under det han sade
"Se dränger, detta fatet har jag be-
hållet 16. skilling för." Men drängen
fattade i fatet och smurde
fatet åt sig så smöret nådde
honom och svarade, "Jaha Vi hus-
bonde, då ä då ärliga värt." Från
den offan en lades smöret mitt
i gräkfatet. — En annan saga
lyder så. Hvar den rike, men småle
banden Olaus i Fröske, Ålgusts-
socken fjänte en sammar en duk-

9.)

ACC. NR. M. 7795:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sig flicka. Han fick ständigt arbeta hårt. Ofta när han var kvälarna rysade om i fähuset och kom in för att äta sin kvällsvard, så vart det som i gräffaket, ty gräsen var knappt tillrägen, så han fick slå en mjölkskvätt i gräsgrypan och skrapa i sig lite av den halvtorra gräsen, som pastats på kanterna. Den 24de oktober började frivackan och flickan flyttade ur tjänsten. Så var seden att när tjänsteman fått äresskeden av sin län, så skulle han tacka sitt hushållsfolk för "God tjänst", men bonden hade en stor hand, som han tackade. När bonden sporde "Varför tackar du hunden och inte

10.)

ACC. N:R. M. 7795:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mig?" Flickan svarade, "I har aldrig gjort mej något gott men hunden han har varje kväll slickat gröt-paket, så jag slupit att dricka det när jag varit uttröttad." Så tog hon sina tillhörigheter och gick.

— En tredje gräthistoria lyder så. Vid tiden 1840. bodde i Ålgårds Prostgård Prosten Wårdstedt. Han vart måkta rik, men genv-
ligt snål, så han lät arbetsfolket till kvällarna få endast tunn rågnjölsgröt och sur mjölk att doppa den i. En kväll kom till Prostgården en Västgöknalle (Särdfarerhandlare från Västergötland.) Mannen begärde och erhöle logi och mat för natten.

17.)

ACC. N:R. M. 7795 : II.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kuallen bar ett väldigt stort och
långt halskågg. Till kvällsvard
fingra folket bemälda kunna gröt
och sur mjölk, samt träskeder
att äta med. Under tiden som de
gick Prästen och förmanade dem
att tänka på livet efter döden
och att leva så att de slipper i-
från Helvetet. Kuallen höjde på
men hade ett stort besvär
att få i sig gröten och mjölken
med träskeden. Till sist utbrast
han barnsen, och strök med han-
den gröten och mjölken ur skäg-
get. "Prästefor talas om ett Helvete,
men det kan väl inte finnas vär-
rare Helvete än att ritta här på
Smålands mager bygg och äta

12.)

ACC. N.R. M. 7795:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

kunn gröt och utpinad mjölk med
fräkvete:=(fräskedd.)

En annan sorts gröt har oss var
"Päänamjölsgröt." Man kallade
den och för "Skervegröt." Den ka-
kades av mjölk och Potatis-
mjöl och äts till köt mjölk, samt
ansågs finare och bättre än
berömda Rågmjölssorter.=(olika
grötarna av dels mjöl eller gryn
och mjöl.) Oäs! Men nu kommer
till rish, men inbet sämsk, små-
ländingarnas nationalskrätt" Den
vita gröten" som var "Kalasmat."
Den kaskades av handmalna korn-
gryn, (risgryn okända hos oss den tiden)
Glad mjölk, smör och ägg, men
socker saknades, men ersattes rik-

ligen av hanning. Denna grät gav
som "Förning" (Säva) av våra bant-
morar till Bröllops, Begrav-
ningar, kristningstöl, skärdegillen
m. m. Även Braruvängskvinnor
bjödos på "nerkamstgröt" (viter
gröt.) På nyåttan vart gräten sek-
rerad med ränder av stötk
kanel och hanning. Och det hää-
de t. ex. vid Begravning att in-
tialerna till den dödes namn
voro på grätens yta eller kon-
trahenternas Initialer i På
bröllopsgröt. Ingen fick äta av
denna gröt utan att först "rim-
ma för gräten." Obs! "Grötrimm
äro
f. d. insända flera av mig till
Nordiska Museet m. f. arkiv.

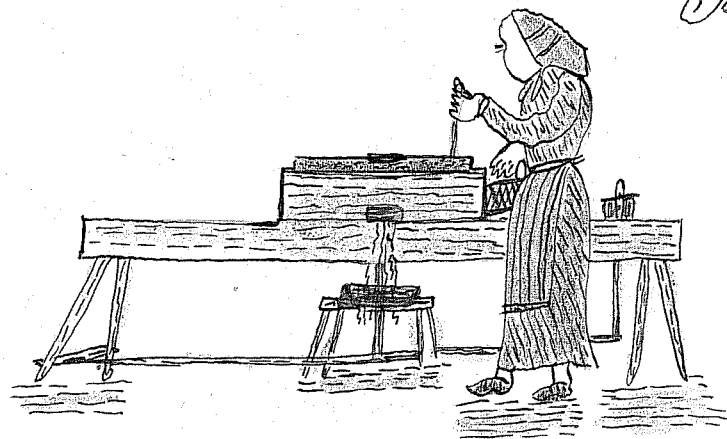
ACC. N:R.

M 7795:14.

Landskap: Småland Upptecknat av: Erlb Wiking
 Härad: Öppvidings m.f. Adress: Turåkra, "Krikkmäla"
 Socken: Jelghult m.f. Berättat av: Susanna Erlandsdotter
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1800 i Jelghults socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N: 4. I Flicka "maler grötblom" på hand-
kvarnen. Gammal minnesbeteckning från
Jelghult.

Skriv endast på denna sida!